

ՓՐԿԱՐԱՐ ԶԱՅՆԸ

ՄԱՐԿ ՏՈՒԷՆԻ

I

Աւելի քան հազար տարի սորանից առաջ՝ Գերմանիայում մի շատ փոքրիկ թագաւորութիւն կար, որ միայն մի գաւառակ տեղ էր բռնել և այնքան աննշան էր, որ կարծես մի խաղալիք, մի դեղեցիկ խաղալիք թագաւորութիւն էր:

Նա շատ հեռու էր այն ժամանակներում ամենուրեք տիրող պատերազմական ոգուց, զանազան հակառակութիւններից, մրցումներից և փոթորիկներից: Ներքին կիսանքր անցնում էր խաղաղ և հանդարտ. ժողովուրդը երկիւղած և պարզասիրտ էր: Թագաւորութիւնը վայելում էր բարեբար խաղաղութեան խոր քունը, անվրդով հանգստութեան երջանկութիւնը: Այնտեղ չէր կար ո՛չ մարդկային չարութիւն և ո՛չ անպարծութիւն, ուստի այդ օրհնւած երկրում՝ չէր կար ո՛չ թշնամութիւն և ո՛չ տառապանք:

Պատահեց, որ ծեր թագաւորը մեռաւ և գահը նստեց նորա մանուկ որդին՝ Հուբերտը: Սորան շատ սիրում էր ժողովուրդը և տեսնելով մանուկի բարութիւնը, ազնւութիւնը և սրբութիւնը, ոգեւորւում էր և նորան կուռքի տեղ էր պաշտում:

Մանուկ թագաւորի ծնունդի միջոցին աստղագէտները ուսումնասիրել էին աստղերի յայտնութիւնները և կարդացել էին երկնային լուսածաճանչ մատենանի մէջ հետեւեալ պատգամատողերը.

«Էուրբերոյ տասն և չորս տարեկան հասակում տեղի կունենայ մի նշանաւոր դէպք: Այն արարածը, որի ձայնը ամենից հաճելի

կը թւայ Հուրերտին, կը փրկի թագաւորի կեանքը: Եւ որքան ժամանակ, որ թէ թագաւորը և թէ նորա ժողովուրդը կը յարգեն այդ արարածի ցեղը այս բարի ծառայութեան համար, այնքան ժամանակ էլ այս թագաւորական տունը ժառանգներ կունենայ. իսկ ժողովուրդը չի տեսնիլ ո՛չ պատերազմ, ո՛չ ժանտախտ և ո՛չ աղքատութիւն: Բայց զգուշացէք սխալ ընտրութիւնից:՝

Երբ մանուկ թագաւորի տասներեք տարին լրացաւ, պետական զուլակարանները միայն մի հոգսի անձնատուր եղան, այն է՝ թէ ինչպէս հասկանան մարգարէութեան վերջին խօսքերը: Որովհետեւ առաջին նախադասութիւններէց այնպէս էր երևում, որ փրկարար արարածը ինքն է իրան ընտրելու հարկաւոր ժամանակը. իսկ վերջնական նախադասութիւնից դուրս էր գալիս, որ թագաւորն է նախապէս ընտրութիւն անելու և յայտնելու իւր համար ամենահաւանքի երգչի անունը և որ եթէ ընտրութիւնը իմաստուն կերպով արւած լինի, երգիչ կենդանին կը փրկի նորա կեանքը, տունը և ժողովուրդը. իսկ եթէ սխալ կատարւած լինի—սպառնում է մեծ վտանգ:

Տարւայ վերջումը զանազան կարծիքների թիւը մնաց միևնոյնը. ինչպէս որ սկզբումն էր: Բայց խոհական և պարզասիրտ անձերի մեծամասնութիւնը այն համոզումը ունէր, որ պէտք է ընտրութիւնը վաղօրոք կատարւի և որչափ վաղ՝ այնքան լաւ: Վասնորոյ հրաման էր արձակւած բոլոր հպատակներին, որ ով նոցանից որ և է երգիչ թռչուններ ունի, նորան ներկայացնի պալատի մեծ դահլիճը նոր տարւայ առաջին օրը՝ վաղ առաւօտեան:

Հրամանը կատարուեց: Երբ ամեն բան պատրաստ էր, թագաւորը հանդիսաւոր կերպով դուրս եկաւ շրջապատւած պետական անձերով, որոնք հազած էին ճոխ ու շքեղ պալատական զգեստներ: Թագաւորը բազմեց ոսկեայ գահի վերայ և պատրաստուում էր իւր կարծիքը յայտնել. բայց յանկարծ նա նկատեց.

— Բոլոր թռչունները, սակայն, միասին են երգում: Աղմուկը անտանելի է, այս խառնաշփոթի մէջ ոչ ոք չէ կարող ընտրութիւն անել: Դուրս տարէք բոլորին և յետոյ մէկ-մէկ ներս բերէք:

Այդպէս էլ արին:

Թռչունները մէկը միւսի յետեւից փափաղում և դիւթում էին թագաւորի լսելիքը և դուրս տարւում հետեւեալներին տեղ տալու

Համար: Թանկագին բոպէները անցնում էին աննկատելի կերպով: Այգքան հրաշալի երգիչների բաղմութեան մէջ թագաւորը դժաւարանում էր ընտրութիւն անելու: Բայց գժաւարութիւնը աւելի մեծանում էր սխալելու երկիւղից, որ ունէր թագաւորը իւր մէջ: Երկիւղը այնպէս ճնշել էր նորոյ դատողութիւնը, որ նա ինքն իւր ականջների վկայութեան չէր կարողանում հաւատ ընծայել: Թագաւորը ջղալին էր դառնում կամաց կամաց և նորա երեսը ցոյց էր տալիս մեծ վրդովմունք: Այդ բանը նկատեցին նորա նախարարները և իրանց աչքերը չէին կտրում թագաւորից:

Նախարարները միմեանց մէջ խօսում էին.

—Թագաւորը կորցրել է ինքնավստահութիւնը: Հանգիստ ուշիմութիւնը նորանից փախել է: Ով գիտէ յանկարծ կը սխալի—այն ժամանակ և ինքը՝ և իւր տունը և ժողովուրդը վտանգի կ'ենթարկեն:

Գրեթէ մի ժամ թագաւորը լուռ նստած էր և յանկարծ յայտնեց.

—Յետ բերէք կանեփուկ թռչնիկին:

Կանեփուկը երգեց իւր ուրախ տաղը: Երգելու միջոցին թագաւորը արդէն քիչ էր մնացել, որ բարձրացնի գաւազանը, իբրև նշան իւր ընտրութեան, բայց կանգ առաւ և ասաց.

—Ձէ, մի լաւ կերպով համեմատենք, յետոյ: Բերէ՛ք այստեղ և տորդիկին: Թո՛ղ միաժամանակ երգեն:

Տորդիկին բերին. երկու ձայնաւորները հնչեցրին միասին իրանց հրաշալի երգերը: Թագաւորը առաջ տատանւում էր. բայց շուտով սկսեց նորա կարծիքը կազմակերպել հաստատ կերպով և ամեն մարդ կարող էր այդ բանը կարդալ նորա երեսին: Մեծախորհուրդ նախարարների սրտերը լքցւեցին յուսով, արիւնը սկսեց ուրախ հոսել նոցա երակներում: Եւ թագաւորի գաւազանը արդէն կամաց-կամաց բարձրանալու վերայ էր, երբ...

Յանկարծ պատահեց մի խանգարիչ հանգամանք: Հէնց դռան առաջից լսեց մի էշի ձայն:

—Ահա-ոհ... քիւր... ահա-ոհ... ահա-ոհ...

Իոլորեքեան վրդովեցին, կոտրեցին և միւլնոյն ժամանակը իրանք նեղացան իրանց վրդովմունքից:

Դորանից յետոյ իսկոյն ներս վազեց թեթեւաշարժ, խելօք և չքնաղագեղ մի գիւղացի աղջիկ ինն տարեկան աշափ, որի լուր

աչքերը փալփալում էին երեխայական ոգևորութիւնով: Բայց երբ նա տեսաւ արքայական ատենի նիստը և իշխանների տրտում զէմքերը, նա սառեց, գլուխը քաշ գծեց և աչքերին տարաւ իւր պատուոտած աղքատիկ գոգնոցի ծայրը: Ոչ ոք աղջկան չ'ողջունեց, ոչ ոք նորան չ'իղճաց: Այն ժամանակ նա արտասուքի միջով և գոգնոցի տակից նայեց երկիւղով և ասաց.

— Մեծ թագաւոր, խնդրում եմ, ներե՛ս իմ համարձակութիւնս, ես ոչ մի վատութիւն չեմ արել: Ես հայր-մայր չունեմ. բայց զոցա փոխարէն ունեմ մի այծ և մի էշ, որոնք միայն ինձ են պատկանում: Այժմ ինձ տալիս է համեղ կաթ. իսկ իմ սիրելի էշը՝ երբ լսում եմ նորա ձայնը՝ ինձ թւում է, որ աւելի քաղցր երաժշտութիւն չէ կարող լինել: Ուստի, երբ պալատական ծաղրածուդ յայտնեց, որ կենդանիների մէջից ամենալաւ երգիչը կարող է փրկել թագաւորին և մեր ժողովրդին, ես էլ վճռեցի իմ էշին բերել այստեղ...

Ժողովականները սաստիկ ծիծաղ և կոպիտ քրքիչ բարձրացրին: Երեխան լաց եղաւ և դուրս վազեց՝ չը վերջացրած իւր խօսքը: Առաջին նախարարը առանձին հրաման արձակեց, որ աղջկան նորա չարաբաղդ էշի հետ միասին պալատի շրջակայքից բռնեն, արգելելով նորան, որ երբ և իցէ նա ոտք կոխի այդ տեղերը:

Յետոյ կրկին վերանորոգեց թռչունների փորձը: Երկու ասույթանները երգում էին հիանալի. բայց թագաւորի ձեռքում զաւազանը մնում էր անշարժ: Ներկայ եղողների սրտում յոյսը կամաց կամաց նւազում էր:

Անցաւ մի ժամ, անցաւ երկրորդը, իսկ թագաւորը վերջնական վճռի չէր գալիս: Օրը արդէն մթնում էր և պալատի շուրջը սպասող ամբոխը գժւում էր անյայտութիւնից և երկիւղից: Մութն ընկաւ, սաւէրները խողացան:

Թագաւորը և նորա պալատականները մթութեան մէջ չէին կարողանում միմեանց ճանաչել: Բայց ոչ ոք չէր վստահանում լռութիւնը խանգարել, ոչ ոք կրակ չէր պահանջում: Հանդիսաւոր փորձը վերջացած էր և վերջացած անյաջող: Այդ պատճառով բոլորն էլ ուրախ էին, որ մթութեան մէջ նոցա զէմքերը չեն երևում և նոցա սրտին տիրող տրտմութիւնը աչքի չի ընկնում:

Վերջապէս— ուխտայ: Պալատական գաւիթների հեռու մի ծայ-

րից հնչեց սոխակի հրաշափառ, զիլ և դիցանոյշ զեղգեղանքը, գիշերայ խօսնակի ձայնը:

—Վճռւած է, բացականչեց թագաւորը, խփեցէք զանգալները և յայտնեցէ՛ք իմ ժողովրդին, որ ընտրութիւնը կատարւած է և այն էլ անսխալ: Նա, իմ տունը և ժողովուրդը փրկւած ենք: Այժմ և յաւիտեան: Սոխակը իմ բոլոր թագաւորութեան մէջ պէտք է մեծ յարգանք վայելի: Բացի այդ՝ յայտնեցէ՛ք բոլոր հպատակներին, որ ով նեղացնի կամ ֆրասի սոխակներին՝ կեանքից կը զրկւի: Այսպէս է հրամայում թագաւորը:

Փոքրիկ աշխարհը հիացմունքից կարծես հարկեց: Պալատում և քաղաքումը կազմեց ամբողջ գիշերը ճրագալոյց ղարձալի ճրագներից: Ամբօխը պարում էր, խմում էր և անդադար հնչող զանգակների հանդիսաւոր դղրդիւնին կցում էր իւր երգերը:

Այդ օրից սոխակը սուրբ թուշուն դարձաւ: Նորա երգը լսում էր ամեն տանից: Բանաստեղծները իրանց յօրինւածքներում փառաբանում էին նորան: Նորա քանդակը զարդարում էր ամեն մի կամար, աշտարակ, շաղրւան կամ հասարակական շինութիւն:

Սոխակը ընդունւած էր թագաւորի խորհրդում և ոչ մի կարևոր պետական գործ չէր վճռւում նախ՝ քան նա չէր կրկնւում պետական սոխակի առաջ և գուշակողները չէին թարգմանում նախարարներին այն բոլորը, ինչ որ թուշունը իւր երգով յայտնում էր՝ իբրև գործին վճիռ:

II

Պատանի թագաւորը որսորդութիւն շատ էր սիրում: Նրբ ամառը եկաւ, նա մի անգամ գնաց որսի, ունենալով հետը բազէ և շուն և իբրև որսակիցներ՝ իւր իշխանների փառաւոր խումբը:

Ինչպէս պատահեց՝ թագաւորը բաժանեց նոցանից և աննկատելի կերպով ընկաւ մի մեծ անտառ և թէև ըստ իւր համոզման՝ նա ընտրել էր ուղեկիցներին հասնելու համար ամենակարճ ճանապարհը, բայց նա գնում էր, գնում, սկզբում լի յոյսերով. սակայն յետոյ սկսեց երկմուռել և թուլանալ:

Մութն ընկաւ. իսկ թագաւորը դեռ թափառում էր ամալի և անծանօթ տեղերում: Յետոյ՝ յանկարծ մի մեծ փորձանք էլ վերայ

Հասաւ: Անտառի աղօտ լուսով նա քշեց իւր ձին խիտ բուսած ծառերի և ձիւղերի մէջը և յանկարծ տեսաւ իրան սեպաձև և ժայռոտ վիհի բերանում: Բայց արդէն ուշ էր: Երբ ձին իւր հեծեալի հետ գլորեցին ձորախողովը, երևաց, որ կոտորել է ձիու վիզը, իսկ Թագաւորի ոտը: Դժբաղդ գահակալը ընկած էր գետնին, տանջոււմ էր անտանելի ցաւով և ամեն մի ժամը նորան թւում էր մի ժի երկայն ամիս: Նա ամեն կերպ լարում էր իւր լսողութիւնը, աշխատելով որսալ մի որ և է ձայն, որ կարողանար նորան ազատելու յոյս տալ: Բայց չը լսեց ոչ մի ձայն, ոչ մի եղջիւրի կոչ, ոչ շների հայնց: Այն ժամանակ, կորցնելով բոլոր յոյսը, Թագաւորը ասաց.

— Է՛հ թող գալիս է գայ մահը, միւսնոյն է մի օր նա լինելու է:

Այդ իսկ բուպէին սոխակի զիլ, արծաթի ձայնը հնչեց գիշերւայ անվրդով անդորրութեան մէջ:

— Փրկւած եմ, բացականչեց Թագաւորը, փրկւած եմ: Դա ուրբ թռչունն է և ճիշդ դուրս եկաւ մարգարէութիւնը: Իրանք աստուածները ինձ հովանաւորել էին, որ ես սխալ չանեմ:

Նա խեղդում էր յանկարծակի ուրախութիւնից և չէր իմանում, ինչպէս յայտնէր իւր գոհութիւնը: Այժմ նորա ականջին կարծես թէ ձայներ էին հասնում, ձայներ, որ նորան օգնելու էին գալիս, բայց յետոյ սկսեց կամաց կամաց հիասթափւել... օգնութիւն ոչ մի կողմից չէր երևում:

Կրկին սկսեցին տաղտկալի, երկայն սուստղական ժամեր Թագաւորի համար: Օգնութիւն չը կար՝ թէև սուրբ թռչունը շարունակում էր երգել: Նա մտածեց, որ միթէ նա սխալ ընտրութիւն է արել, սակայն աշխատեց իւր մէջ թմրացնել այդ կասկածի զգացմունքը:

Արշալոյսի մօտերքը սոխակը դադարեց: Առաւօտը բացեց և նորա հետ էլ երևան եկան տանջւած մարմնի ծարաւը և քաղցը: Իսկ օգնութիւն չը կար դեռ: Օրը անցաւ. մօտենում էր մթնանալուն: Վերջապէս՝ Թագաւորը բարկութիւնից անիծեց սոխակին:

Դորանից յետոյ լսեցին անտառի միջից տորգիկի գալալիկները: Թագաւորը մտածեց ինքն իրան, որ նա գուցէ սխալ է ընտրել: Այժմ գուցէ օգնութիւնն էլ գայ:

Օգնութիւնը սակայն չէր երևում դեռ: Թագաւորը այնուհետև

մի քանի ժամ էլ պառկեց անզգայ դրուժեան մէջ: Երբ որ նա զարթնեց, լսեց կանեփուկի երգելը: Թագաւորը նորան լսում էր սառնասիրտ: Նա հաւատը կորցրել էր: Նա մտածեց.

—Այս թռչունն էլ ինձ չի փրկելու, ես, և տունս և ժողովուրդս կորած ենք իսպառ:

Դժբաղդը շուռ եկաւ միւս կողքի վերայ և պատրասեց մեռնելու, որովհետեւ քաղցածութեան, ծարաւի և ցաւերի տանջանքները մտածել էին տալիս մահաւան մասին: Եւ հէնց ուզում էլ էր մեռնի, որպէս զի ազատւի տանջանքներից: Վիրաւորը երկայն ժամեր պառկեց զրկած յիշողութիւնից, զգացմունքներից և շարժումներից:

Վերջապէս գիտակցութիւնը նորից վերադարձաւ: Երրորդ առաւօտն էր լուսանում: Ո՛հ, որչափ հոյակապ երեաց նորա յօգնած աչքերին լոյս աշխարհքը: Եւ պառնաւ սրտում եռաց ապրելու սաստիկ ցանկութիւն, և այդ սրտի խորքից ջերմ աղօթք բղխեց զէպի նախահինամութիւնը, որով գթութիւն էր աղերսւում և ապրելու ու բարեկամներին տեսնելու ողորմութիւն:

Այդ իսկ վայրկեանին հեռու տարածութիւնից հասաւ նորա ականջին խուլ, քնքոյշ և անորոշ, բայց նորա կարօտ քաշած լսելիքին համար անասելի քաղցր մի ձայն.

—Ահա-ոհ... քիւր... ահա-ոհ... ահա-ոհ... քիւր...

—Այ, ահա մի ձայն, որ անհամեմատ աւելի հաճելի է ինձ համար, քան սոխակի, տորդիկի և կանեփուկի ձայները: Նա իւր հետ բերում է ո՛չ միայն յոյս, այլ և օգնութեան հաւատ. և ե՛րբ ահա՛ ես ինձ կարող եմ իսկապէս փրկւած համարել: Սուրբ երգիչը ինքն է իրան ընտրել, ինչպէս նախասահմանել էր պատգամախօսը: Ծարգարէութիւնը կատարեց—և իմ կեանքը, իմ տունը և ժողովուրդը փրկւած են: Այսուհետեւ էլը պէտք է լինի սուրբ երգիչ:

Փրկարար մեղեդին քանի զնում էր՝ մօտենում էր, դառնում էր բարձրաձայն և խեղճ վիրաւորի լսելիքը փայփայում էր հաճելի: Եւ միւսնոյն ժամանակը խելօք աւանակը իջնում էր սուր զառիվայր ժայռից, ճանապարհին մէկ-մէկ խոտ կտրելով և ուրախ աղաղակելով:

Տեսնելով սատկած ձիուն և վիրաւոր թագաւորին, էլը կանգ առաւ, մտնեցաւ և նոցա հոտոտեց պարզասիրտ և զարմացական

հարցասիրութիւնով: Թագաւորը փայփայեց բարի կենդանուն: Իսկ սա իջաւ ծնկների վերայ, ինչպէս նա սովոր էր այդ անել իւր մանուկ-տիրուհու համար:

Մեծ դժարութեամբ և չարչարանքով Թագաւորը բարձրացաւ էշի մէջքը և բռնեց նորա ականջներից: Էշը ճանապարհ ընկաւ, շարունակելով իւր երգը և հասցրաւ Թագաւորին գիւղական աղջկայ տնակին: Աղջիկը իւր տեղը, իւր մահիճը տւաւ Թագաւորին և նորան կազդուրեց այծի կաթով: Յետոյ վազեց յայտնելու, ում որ կարողանար պատահել Թագաւորին որոնող խմբերից, այս ղէպքի մասին:

Թագաւորը լաւացաւ: Նորա առաջին գործն եղաւ յայտարարել էշին սուրբ և անմատչելի կենդանի, երկրորդ — գծել այդ յարգելի չորքոտանուն իւր խորհրդականների դասը և նշանակել նորան առաջին պետական նախարար: Երրորդ՝ հրովարտակով նա հրամայեց ամենուրեք ոչնչացնել սոխակի քանդակները և փոխարինել նոցա սուրբ աւանակի արձաններով և նկարներով և վերջապէս, չորրորդ հրովարտակով յայտնեց, որ երբ որ փոքրիկ գիւղական աղջկայ տան և հինգ տարին լրանայ, նա պէտք է դառնայ Թագուհի: Եւ Թագաւորը իւր խոստումը կատարեց:

Այսպէս է ասում գերմանական աւանդութիւնը: Դորանով բացատրւում է՝ թէ ինչու այնտեղի հին, խարխուլ պատերը և կամարները զարդարւած են ժամանակի հոսանքից փչացած էշնկարներով: Աւանդութիւնով նոյնպէս պարզւում է՝ թէ ինչու դարերի ընթացքում էշը եղել է նախագահ-նախարար այս Թագաւորութեան պետական խորհրդում, ինչպէս այդ հանգամանքը տեղի ունի մինչև այժմ և պետական խորհուրդներից շատերում: Վերջապէս բացատրւում է և այն, թէ ինչու այս փոքրիկ Թագաւորութեան մէջ դարերի երկայն ժամանակում բոլոր մեծ բանաստեղծները, բոլոր նշանաւոր ճարտասանական ձառերը, բոլոր յայտնի շարադրութիւնները, բոլոր հանդիսաւոր ժողովները և բոլոր պետական մատենաները միշտ սկսւում են այս ոգևորիչ ձևերով:

Ահա-ոհ... քիւր... ահա-ոհ... ահա-ոհ... ահա-ոհ... քիւր...
ահա...